
ДОБРУДЖКА

СБОРНИК

30/2015

**Регионален исторически музей – Добрич
Регионален исторически музей – Силистра
2015**

Средновековни бронзови амулети конници на Долния Дунав (XI–XII в.)

Добрич

Сред паметниците на металопластиката, които се свързват с присъствието на късните номади (печенеги, узи, кумани) на Долния Дунав в XI–XII в. – преизползвани детайли за конска амуниция¹, сфероконични звънчета² и различни по форма пандантиви³ – се отнасят и т. нар. бронзовите амулети конници (**карта**). В Евразийските степи за периода VII–XI в. се разграничават основно два типа амулети конници – „оседлан кон, надясно“; „кон с ездач в галоп, наляво или надясно“⁴. Откриват се на територията на Северен Кавказ и от р. Волга в западна посока в Южноруската степ, Молдова, Долния Дунав, изработват се чрез отливане от бронз, мед или олово (виж приложението: „Данни от металографско изследване...“). Има мнения, както че са били окачвани като пандантив, така и че са били апликирани към облеклото. Предполага се, че са служили като отличителен знак на конни воители

¹ **Дончева-Петкова, Л.** Одърци. Некрополи от XI в. София, 2005.

² **Димитров, Я.** Църква и некропол във Външния град на Плиска (края на X–XI в.). – В: Плиска – Преслав, 7, с. 65–66, обр. 6.

³ **Spirnei, V.** Découvertes de l'étape tardive des migrations à Todireni (dép. De Botoșani). – Dacia, 17, 1973, p. 277–292; **Гаврилина, Л. М.** Кочевнические украшения X в. – СА, 3, 1985, с. 214; **Йотов, В.** Листовидни ажурни амулети от XI в. – Плиска-Преслав, 8, 2000, с. 242–246; **Йотов, В.** О материальной культуре печенегов к югу от Дуная – листовидные ажурные амулеты XI в. – Stratum plus, 5, 2000, с. 209–212; **Рябцева, С.** О листовидных украшениях подвесках, копоушках и решмах. – Revista arheologică, 1, 2005, с. 350–358.

⁴ **Афансьев, Г. Е.** Бронзовые фигурки всадников из аланских погребений Северного Кавказа. – Труды Государственного Эрмитажа, 36, 1973, с. 36–38; **Ковалевская, В. Б.** Изображения коня и всадника на средновековых амулетах Северного Кавказа. – В: Вопросы древней и средновековой археологии Восточной Европы. Москва, 1978, с. 114–117; **Субботин, Л. В., Черняков, И. Т.** Бронзовые амулеты салтово-маяцкой культуры из левобережья Нижнего Дуная. – В: Памятники римского и средновекового времени в северо-западном Причерноморье, 1982, с. 160–167; **Станилов, С.** Старобългарски кончета амулети. – Плиска-Преслав, 5, 1992, с. 239–245; **Дончева-Петкова, Л.** Отново за бронзовите кончета амулети. – ГНАМ, 9, 1993, с. 111–114; **Атанасов, Г.** Две средновековни апликации-конници от Южна Добруджа. – Епохи, 1, 1993, с. 53–57; **Tentiuc, I.** Despre pandantivele de călăreți din perioada medievală timpurie în spațiul Pruto-Nistrean. – Tyragetia, 4 (1), 2010, p. 225–233. Последно по тази проблематика виж: **Албегова, З. Х. (Царикаева), Ковалевская, В. Б.** Амулети в виде коней и памятниках Северного Кавказа и Среднего Дона. – В: Вопросы древней и средновековой археологии Кавказа. Грозный-Москва, 2011, с. 277–295; **Postică, G., Tentiuc, I.** Amulete-călăreți de bronz din perioada medievală timpurie în spațiul Carpatu-Nistrean. – Tyragetia, 8, 2014, p. 45–72.

или като амулети, но единодушно се изтъква аланският им произход⁵.

Във връзка с групата „бронзови амулети конници” в българската археологическа литература многократно обект на кратки публикации са били и т. нар. „амулети – кончета с мъжка глава” (виж последните два паметника в приложението: „Данни от металографско изследване...“). Приписват се на прабългарите и се датират в периода VIII–XI в.⁶ Според мен тази хипотеза може да бъде поставена на сериозно съмнение и дори окончателно отхвърлена⁷.

В междуречието на Днестър и Прут се срещат две разновидности на типа „кон с ездач в галоп, наляво“: I тип / още тип „Ханска” (кат. №№ 41–48) представя конник в ход наляво, с протегнатата дясна ръка към гривата на коня, а лявата ръка е поставена или на гърдите или на кръста на ездача; II тип (кат. №№ 49–62) представя конник в ход наляво, с двете си ръце държи сабя⁸. От Влашката низина е известна фигурка на конник, държащ сабя, от Стъвъръшти (кат. № 63)⁹. От района на Болград, Одеска област произхожда фигурка на конник в ход надясно с лявата ръка държащ юзда, а с дясната лък или птица с разперени крила – определя се като ловна сцена (кат. № 40)¹⁰. Тази по-рядко срещана позиция – конник в ход надясно с птица в ръка се оказва, че не е изключение – известна ми е подобна от така нар. колекция „Вативи“ (кат. № 39)¹¹.

В земите на юг от р. Дунав основно се среща типа „кон с ездач, в галоп наляво“. Представя конник в ход наляво, държащ сабя с двете си ръце (кат. №№ 1, 5–21, 24–38, 64). В по-ранни публикации, поради лошото състояние на фигурките се приема, че ездачът държи ремък, но находките от Силистра, Одръци, Враца и др. ясно показват, че по-скоро става дума за сабя. Разбира се не можем да бъдем сигурни какъв е сюжетът при всички известни амулети конници от района на Долния Дунав¹².

⁵ **Афанасьев, Г. Е.** *Бронзовые фигурки...*, с. 36–38; **Ковалевская, В. Б.** *Изображения коня...*, с. 114–117; **Йотов, В., Атанасов, Г.** *Скала. Крепост от X–XI век. Велико Търново, 1998*, с. 121; **Tentiuc, I.** *Despre pandantivele...*, p. 225; **Георгиев, П.** *Каталог на паметници с антропоморфни изображения от ранното българско средновековие*, с. 22–24 – <http://issuu.com/kreksofin/docs/katalogantropomorfniizobrazhenia>

⁶ На кориците на няколко издания на книгата (първото издание – **Бешевлиев, В.** *Първобългарите. Бит и култура. София, 1981*) на академик В. Бешевлиев бе снимка тъкмо на такъв „амулет – конче с мъжка глава”.

⁷ Виж: **Валериев, Й.** *За така наречените „амулети конници с мъжка глава”*. – *Плиска-Преслав*, 11, 2015, с. 103–108.

⁸ **Tentiuc, I.** *Despre pandantivele...*, p. 226–227.

⁹ **Ионица, А.** *O figură stilizată de călăreț provenind din zona lacului Amara (jud. Buzău)*. – In: *Vocația isoriei. Prinos prof. Șerban Papacostea. Brăila, 2008*, p. 453–460.

¹⁰ **Субботин, Л. В., Черняков, И. Т.** *Бронзовые амулеты...*, с. 160–167; **Станилов, С.** *Художественият метал на българското ханство на Дунав (7–9 век)*. София, 2006, с. 254.

¹¹ Предстояща е публикация на този амулет от проф. С. Станилов.

¹² **Станилов, С.** *Старобългарски кончета...*, с. 239; **Дончева-Петкова, Л.** *Отново за бронзовите кончета...*, с. 111–112; **Йотов, В.** *Въоръжението и снаряжението от българското* 376

Като по-различна група амулети конници може да бъдат посочени две фигурки от Гиген (кат. №№ 2, 3). При тях конникът е в ход наляво, двете му ръце се съединяват в тялото му и не държи сабя (при типа „кон с ездач, в галоп наляво държащ сабя“ ръцете на ездача се съединяват в тялото на коня). Х. Стоянова намира сходство между находките от Гиген и един амулет конник от Североизточна България (кат. № 22)¹³, аналогичен с друга фигурка, съхранявана в РИМ-Варна (кат. № 23).

От България са известни няколко находки, които добре датират въпросните бронзови амулети конници¹⁴. От Плиска е фигурка открита в помещение заедно с монета на Константин X и Евдокия (1059–1067) (кат. № 7)¹⁵. Друга фигурка от Плиска е открита в слой с материали от края на X–XI в. (кат. № 8)¹⁶. Фигурката от Скала е в повърхностен слой – т.е. последният етап на обитаване, или 20–30-те години на XI в. (кат. № 15)¹⁷. Разбира се най-важни за датировката се оказаха амулетите конници от свързвания с печенегите некропол до Одръци, Добричко – един амулет е от гроб в некропол № 2, върху гърдите на дете (кат. № 14), а друг – от повърхността на същия некропол (кат. № 13). Датировката на некропола е около средата на XI в.¹⁸

В по-стари публикации, български и чужди изследователи приеха, че въпросните пандантиви са български и се датират в VIII–XI в.¹⁹ Подобно мнение

средновековие (VII–XI век). Велико Търново, 2004, с. 60; **Дончева-Петкова, Л.** Одръци. Некрополи от XI в. Том 2. София, 2005, с. 93. Известна е само една фигурка на конник в ход надясно от територията на България от Плиска: **Станилов, С.** Старобългарски кончета..., с. 240–241, Обр. 3. За други видове средновековни фигурки на коне от България виж: **Рашев, Р.** За една група бронзови фигурки. – Археология, 4, 2003, с. 54–58.

¹³ **Аспарухов, М.** Произведения на ранносредновековната бронзова пластика от средновековното селище при с. Гиген. – ИМСЗБ, 14, 1988, с. 48–53; **Стойнова, Х.** Новооткрити ранносредновековни амулети кончета. – В: България, българите и техните съседи през вековете. Изследвания и материали от научната конференция в памет на доц. д-р Христо Коларов 30–31 октомври 1998 г. Велико Търново, 2001, с. 342–343, фиг. 4.

¹⁴ **Дончева-Петкова, Л.** Отново за бронзовите кончета..., с. 111; **Дончева-Петкова, Л.** Одръци. Некрополи..., с. 95.

¹⁵ **Милчев, А.** Материали открити в занаятчийските и търговските помещения северно от Южната порта на Вътрешния град на Плиска. – Плиска-Преслав, 1, 1979, с. 145, Обр. 20; **Дончева-Петкова, Л.** Одръци. Некрополи..., с. 93.

¹⁶ **Милчев, А.** Разкопки южно от гроба на К. Шкорпил във вътрешния град на Плиска през 1968 г. – Преслав, 3, 1983, с. 223, Обр. 3; **Дончева-Петкова, Л.** Одръци. Некрополи..., с. 93.

¹⁷ **Йотов, В., Атанасов, Г.** Скала..., с. 120–121, Таб. CVI (363); **Дончева-Петкова, Л.** Одръци. Некрополи..., с. 93.

¹⁸ **Дончева-Петкова, Л.** Отново за бронзовите кончета..., с. 112.

¹⁹ **Аладжов, Ж.** Култови фигурки от района на Плиска. – Преслав, 3, 1983, с. 279–280; **Станилов, С.** Старобългарски кончета..., с. 240; **Аладжов, Ж.** Амулетите-кончета от Нови пазар и лявото крило на прабългарската войска. – Преслав, 9, 2003, с. 129–131; **Рябцева, С.** О Балканских связях населения Пруто-Днестровского региона. По материалам находок предметов цветной металлообработки. – Преслав, 7, 2013, с. 173–178; **Плетньов, В.**

изказа и Г. Атанасов, който обаче смята, че „конниците“ са донесена аланска традиция на Балканите от българите или пък са дошли с мигрирало на Балканския полуостров „салтовско“ население²⁰.

Откриването на амулет конник в гроб от късномадския (навярно приели християнството печенеги) некропол в Одърци даде основание на Л. Дончева-Петкова да насочи вниманието към печенежкия произход на тази група археологически паметници²¹. По-късно такова мнение изказаха и двама румънски учени. I. Tentiuc изтъква аланския произход на „конниците“. Същият автор разглежда мнението на А. Ionița, че „кончетата“, са донесени от печенегите, но поради техните контакти с аланите или пък, че са свързани с придвижили се с печенегите алани – приема като по-вероятна втората възможност²². Това мнение би могло да бъде подкрепено с изказаната от П. Павлов възможност за наличие на ирански елементи сред печенегите на Долния Дунав и по-конкретно с един от техните вождове – Татуш²³.

Представените нови находки на амулети конници от Североизточна България допълват данните за разпространението на този тип паметници за района на Долния Дунав. Откриват се основно в Североизточна България – в района на Плиска, крепостите по пътя Плиска-Дръстър (Скала, Цар Асен), Одърци и пр. За първи път става известна такава фигурка от средновековния Дръстър. Амулетите конници от Централна Северна България може да бъдат свързани с присъствието на печенегите на Селте в тези райони през 50-те години на XI в.

Откриването на амулетите кончета в добре датирани комплекси от средата на XI в. от Североизточна България не кореспондира с мнението на някои автори за българския им произход. Вероятно те са донесени от настанилите се на Долния Дунав печенеги, увлекли в миграцията си и иранско население, или пък са просто мода, взаимствана от аланите, обитаващи Северен Кавказ.

Ранносредновековни амулети конници от североизточна България. – България, българите и техните съседи през вековете. Изследвания и материали от научната конференция в памет на доц. д-р Христо Коларов; 30–31 октомври 1998 г. Велико Търново, 2001, с. 337–338, бел. 34.

²⁰ Атанасов, Г. Две средновековни..., с. 54; Йотов, В., Атанасов, Г. Скала..., с. 121.

²¹ Дончева-Петкова, Л. Отново за бронзовите кончета..., с. 113; Дончева-Петкова, Л. Одърци. Некрополи..., с. 94; Георгиев, П. Каталог..., с. 24.

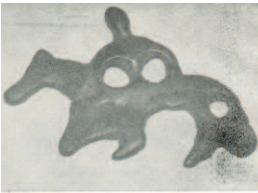

²² Ionița, A. O figură stilizată..., р. 457; Tentiuc, I. Despre pandantivele..., р. 229–231.

²³ Павлов, П. Бележки за някои личности от българското средновековие с оглед историята на Добруджа през XI–XIII в. – Добруджа, 9, 1992, с. 169–172.

Каталог

№	Местонамиране	Съхранение	Образ	Размери / см	Литература
1	Остров (Врачанско)	РИМ-Враца		Вис. 2,5 см Шир. 2,7 см	Машов 1974 , с. 66; Рябцева 2013 , с. 182, рис. 2 (5).
2	Гиген	РИМ Плевен, инв. № 2058		Вис. 4,0 см Шир. 4,4 см	Аспарухов 1988 , с. 48-51, Обр. 2.
3	Гиген	РИМ Плевен, инв. № 2563		Вис. 4,1 см Шир. 4,3 см	Аспарухов 1988 , с. 51-53, Обр. 4.

4	Нове	НАИМ София, инв. № 1482	–	–	Дончева-Петкова 1993а, с. 111.
5	Неизвестно	РИМ-Враца		–	Станилов 2006, с. 254, Обр. 10 (2); Рябцева 2013, с. 182, рис. 2 (14).
6	Дръстър-Южна крепостна стена	РИМ Силистра, инв. № 4425		Вис. 2,4 см Шир. 3,9 см	Непубликуван
7	Плиска-Вътрешен град			–	Милчев 1979, с. 145, Обр. 22.
8	Плиска-Вътрешен град			–	Милчев 1983, с. 223, Обр. 18.

9	Плиска-Външен град (?), инв. № 24476			Вис. 2,51 см Шир. 3,78 см	Непубликуван
10	“Нови Пазар” или Североизточна България	НАИМ Шумен	 <small>Фр. 1. Нови пазар. Североизточна България.</small>	Вис. 2,6 см Шир. 3,5 см	Аладжов 1983 , с. 276-282, Обр. 1
11	“Нови Пазар” или Североизточна България	НАИМ Шумен	 <small>Фр. 2. Нови пазар. Североизточна България.</small>	Вис. 2,4 см Шир. 3,7 см	Аладжов 1983 , с. 276-282, Обр. 2
12	Одърци „Калето“	РИМ Добрич, инв. № 1986		Вис. 2,6 см Шир. 4,0 см	Дончева-Петкова 1993а , с. 111-114, Обр. 1; Одърци I , с. 120-121, Таб. LVIII, Обр. 780

13	Одърци „Некропол“	РИМ Добрич, инв. № 2766		Вис. 2,7 см Шир. 3,7 см	Дончева-Петкова 1993а , с. 111-114, Обр. 2
14	Одърци „Некропол“, гроб № 348	РИМ Добрич, инв. № 3392		Вис. 2,3 см Шир. 3,0 см	Дончева-Петкова 1993а , с. 111-114, Обр. 3; Дончева-Петкова 2005а , с. 93, Таб. XXVI, Обр. 5
15	Скала	ОИМ Тервел, инв. № 135		Вис. 2,1 см Шир. 2,4 см	Йотов, Атанасов 1998 , с. 120-121, Таб. CVI (362).
16	Цар Асен	РИМ Силистра, инв. № 1880		Вис. 3,3 см Шир. 2,7 см	Атанасов 1993 , с. 53-57.

17	Шуменско	Частна колекция		Вис. 2,9 см Шир. 3,8 см	Плетньов 2001 , с. 327-337, Обр. 1
18	Шуменско	Частна колекция		Вис. 3,0 см Шир. 2,8 см	Плетньов 2001 , с. 327-337, Обр. 3.
19	Варненско	РИМ Варна, инв. № 4040		Вис. 3,1 см Шир. 4,0 см	Плетньов 2001 , с. 327-337, Обр. 2
20	Североизточна България	РИМ Шумен, инв. № 22581		Вис. 3,0 см Шир. 3,6 см	Стоянова 2001 , с. 339-347, Обр. 5

21	Североизточна България	РИМ Шумен, инв. № 22582		Вис. 2,6 см Шир. 4,0 см	Стоянова 2001 , с. 339-347, Обр. 6
22	Североизточна България	РИМ Шумен, инв. № 22583		Вис. 2,9 см Шир. 4,0 см	Стоянова 2001 , с. 339-347, Обр. 4
23	Североизточна България	РИМ Варна, инв. № 5540			Непубликуван
24	Североизточна България	РИМ Варна, инв. № 5541			Непубликуван
25	Североизточна България	РИМ Варна, инв. № 5542			Непубликуван

26	Североизточна България	РИМ Варна, инв. № 5708			Непубликуван
27	Североизточна България	Колекция „Ватеви“			Непубликуван
28	Североизточна България	Колекция „Ватеви“			Непубликуван
29	Североизточна България	Колекция „Ватеви“			Непубликуван
30	Североизточна България	Колекция „Ватеви“			Непубликуван

31	Североизточна България	Колекция „Ватеви“			Непубликуван
32	Североизточна България	Колекция „Ватеви“			Непубликуван
33	Североизточна България	Колекция „Ватеви“			Непубликуван
34	Североизточна България	Колекция „Ватеви“			Непубликуван
35	Североизточна България	Колекция „Ватеви“			Непубликуван

36	Североизточна България	Колекция „Ватеви“			Непубликуван
37	Североизточна България	Колекция „Ватеви“			Непубликуван
38	Североизточна България	Колекция „Ватеви“			Непубликуван
39	Североизточна България	Колекция „Ватеви“	–		Непубликуван
40	Болград			Вис. 2,7 см Шир. 3,2 см	Субботин, Черняков 1982 , с. 160-161, рис. 1 (1)

41	Ханска			Вис. 3,8 см Шир. 2,9 см	Tentiuc 2010 , p. 226-227, fig. 4; Postică, Tentiuc 2014 , p. 60, fig. 3 (1)
42	Пъхърничени-Петруха, район Орхей (Република Молдова)	Национален музей-Кишинев		Вис. 3,5 см Шир. 3,6 см	Tentiuc 2010 , p. 226-227, fig. 1; Postică, Tentiuc 2014 , p. 61, fig. 3 (3)
43	Бричени (Република Молдова)	Частна колекция		Вис. 3,2 см Шир. 3,2 см	Tentiuc 2010 , p. 226-227, fig. 2; Postică, Tentiuc 2014 , p. 58-59, fig. 3 (7)
44	Бричени (Република Молдова)	Частна колекция		Вис. 3,95 см Шир. 3,1 см	Postică, Tentiuc 2014 , p. 59, fig. 3 (4)

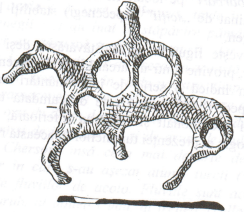
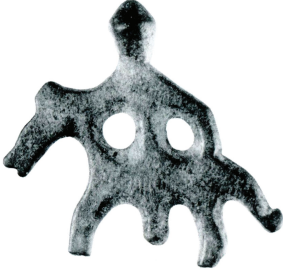
45	Еникьой, район Кантемир (Република Молдова)	Частна колекция		Неясни	Tentiuc 2010 , p. 226-227, fig. 3; Postică, Tentiuc 2014 , p. 59-60, fig. 3(5)
46	Лукашевка, район Орхей (Република Молдова)	Частна колекция		Вис. 3,95 см Шир. 2,95 см	Postică, Tentiuc 2014 , p. 60-61, fig. 3 (2)
47	Скиношика, район Чимишлиа (Република Молдова)	Частна колекция	–	Неясни	Postică, Tentiuc 2014 , p. 61
48	Търасова (Република Молдова)	Частна колекция		Неясни	Рябцева 2013 , с. 173-174, рис. 1 (4)

49	Ханска	Национален музей-Кишинев		Вис. 3,5 см Шир. 3,5 см	Tentiuc 2010 , p. 226-227, fig. 6; Postică, Tentiuc 2014 , p. 64, fig. 5 (1)
50	Балинци, район Сорока (Република Молдова)	Частна колекция			Postică, Tentiuc 2014 , p. 62, fig. 5 (12)
51	Капаклиа, район Кантемир (Република Молдова)	Частна колекция		Вис. 3,25 см Шир. 3,9 см	Postică, Tentiuc 2014 , p. 62, fig. 5 (3)

52	Каракушени-Нои, район Кантемир (Република Молдова)	Национален музей-Кишинев		Вис. 3,7 см Шир. 4,0 см	Tentiuc 2010 , p. 226-227, fig. 5; Postică, Tentiuc 2014 , p. 62-63, fig. 5 (2)
53	Дезгинджа, район Комрат (Република Молдова)	Музей за история и етнография–Комрат		Неясни	Postică, Tentiuc 2014 , p. 63, fig. 5 (6)
54	Фурчени, район Орхей (Република Молдова)	Частна колекция		Вис. 2,66 см Шир. 3,3 см	Postică, Tentiuc 2014 , p. 63-63, fig. 5 (8)

55	Инундени, район Сорока (Република Молдова)	Частна колекция		Неясни	Postică, Tentiuc 2014 , p. 64, fig. 5 (10)
56	Окница, район Окница (Република Молдова)	Частна колекция		Вис. 2,9 см Шир. 3,3 см	Postică, Tentiuc 2014 , p. 64-65, fig. 5 (10)
57	Пъхърничени- Петруха, район Орхей (Република Молдова)	Частна колекция		Вис. 2,6 см Шир. 2,9 см	Postică, Tentiuc 2014 , p. 65, fig. 5 (7)

58	Попешти де Сус, район Дрохиа (Република Молдова)	Национален музей- Кишинев		Вис. 3,6 см Шир. 4,2 см	Postică, Tentiuc 2014 , p. 65, fig. 5 (4)
59	Порумбрей, район Чимишлиа (Република Молдова)	Частна колекция	–	Неясни	Postică, Tentiuc 2014 , p. 66
60	Резени, район Яловени (Република Молдова)	Частна колекция	–	Неясни	Postică, Tentiuc 2014 , p. 66
61	Тътърбука Веке, район Сорока (Република Молдова)	Частна колекция		Вис. 3,05 см Шир. 3,45 см	Postică, Tentiuc 2014 , p. 66, fig. 5 (5)

62	Тъгърјука Веке, район Сорока (Република Молдова)	Частна колекция			Postică, Tentiuc 2014 , p. 66, fig. 5 (11)
63	Стъвъръшти, Румъния	Археологически институт-Букурещ		Вис. 2,6 см Шир. 3,2 см	Іonița 2008 , p. 453-460
64	Долна Каменица, Тимошко (Сърбия)	Музей за местна история-Княжевац, инв. № 279		Вис. 3,2 см	Петровић, Јовановић 1997 , с. 126.

Библиография към каталога

Аладжов, Ж. Култови фигурки от района на Плиска. – Преслав, 3, 1983, с. 276–282.

Аспарухов, М. Произведения на ранносредновековната бронзова пластика от средновековното селище при с. Гиген. – ИМСЗБ, 14, 1988, с. 43–59.

Атанасов, Г. Две средновековни приложения-конници от Южна Добруджа. – Епохи, 1, 1993, с. 53–57.

Дончева-Петкова, Л. Отново за бронзовите кончета амулети. – ГНАМ, 9, 1993, с. 111–114.

Дончева-Петкова, Л., Нинов, Л., Парушев, В. Одърци. Селище от първото българско царство. София, 1999.

Дончева-Петкова, Л. Одърци. Некрополи от XI в. Том 2. София, 2005.

Йотов, В., Атанасов, Г. Скала. Крепост от X-XI век. Велико Търново, 1998.

Машов, С. Амулети-кончета от Врачанския музей. – МПК, 2–3, 1974, с. 65–67.

Милчев, А. Материали открити в занаятчийските и търговските помещения северно от Южната порта на Вътрешния град на Плиска. – Плиска-Преслав, 1, 1979, с. 139–176.

Милчев, А. Разкопки южно от гроба на К. Шкорпил във вътрешния град на Плиска през 1968 г. – Преслав, 3, 1983, с. 211–227.

Петровић, П., Јовановић, С. Културно благо Књажевачког краја. Београд, 1997.

Плетньов, В. Ранносредновековни амулети конници от североизточна България. – България, българите и техните съседи през вековете. Изследвания и материали от научната конференция в памет на доц. д-р Христо Коларов 30-31 октомври 1998 г. Велико Търново, 2001, с. 327–337.

Рябцева, С. О Балканских связях населения Пруто-Днестровского региона. По материалам находок предметов цветной металлообработки. – Преслав, 7, 2013, с. 171–183.

Станилов, С. Художественият метал на българското ханство на Дунав (7–9 век). София, 2006.

Стоянова, Х. Новооткрити ранносредновековни амулети кончета. – В: България, българите и техните съседи през вековете. Изследвания и материали от научната конференция в памет на доц. д-р Христо Коларов 30-31 октомври 1998 г. Велико Търново, 2001, с. 339–347.

Субботин, Л. В., Черняков, И. Т. Бронзовые амулеты салтово-маяцкой культуры из левобережья Нижнего Дуная. – В: Памятники римского и средневекового времени в северо-западном Причерноморье, 1982, с. 160–167.

Іonița, А. О figură stilizată de călăreț provenind din zona lacului Amara (jud. Buzău). – In: Vocația isoriei. Prinos prof. Șerban Papacostea. Brăila, 2008, p. 453–460.

Postică, G., Tentiuc, I. Amulete-călăreți de bronz din perioada medievală timpurie în spațiul Carpato-Nistrean. – Tyragetia, 8, 2014, p. 45–72.

Tentiuc, I. Despre pandantivele de călăreți din perioada medievală timpurie în spațiul Pruto-Nistrean. – Tyragetia, 4 (1), 2010, p. 225–233.

Приложение:

Данни от металографско изследване на къснономадски амулети конници от България (XI–XII в.)

Музей инв. №	Местонамиране	Образ	Cu	Sn	Pb	Fe	As	Ni	Se	Ta	Co	Zn	Ag	Mn	Ti	Rh		
Шн-24476	Плиска / Външен град		72,1	15,8	6,82	1,86	2,29	0,18	0,02			0,66						
			71,2	16,0	7,34	2,02	2,77	0,66										
			75,9	12,9	6,18	1,77	2,42	0,62										
Сс-4425	Дръстър / Южна стена		58,4	8,0	29,7	0,67	2,12		0,08	1,02			0,1					
			60,9	7,14	28,7	0,93	2,23		0,06									
			59,6	6,01	28,7	0,57	3,55		0,07									
Сс-1880	Цар Асен / Крепостта		75,0	9,64	12,4		2,212,56		0,03		0,05	0,73						
			71,9	10,3	14,5		2,18		0,06		0,69							
			73,5	10,10	13,0						0,75							
																		0,37

Дч-1986	Одърци / крепостта		78,0 82,7 71,9		14,8 12,1 19,3	0,42	3,42 2,73 4,4	0,17	0,05	1,32 1,31	0,05	2,29 2,42 2,45				
Дч-2766	Одърци / некропол		54,4 53,4 60,5	7,33 6,74 5,93	36,9 38,3 29,1	0,26	4,36	0,11	0,06	1,19 1,22		0,09				
Дч-3392	Одърци / некропол		70,0 80,0 69,1	1,32 1,36 1,34	22,2 13,5 29,3		4,58 2,85 0,8	0,2	0,09 0,08	1,61 1,37						
Вн-4040	СИ България / неизвестно		74,3 73,1 71,3	9,76 9,72 10,03	11,6 12,3 10,03	0,42 0,42 0,9	3,34 3,36 2,88		0,58 0,55			0,52			4,34	

Вн-5540	СИ България / неизвестно		61,5	16,8	13,0	5,16	2,72	0,15				0,5		0,25		
			67,2	16,7	11,2	1,96	2,2	0,19					0,52		0,33	2,97
			63,4	15,0	11,2	5,29	1,79									
Вн-5541	СИ България / неизвестно		86,1		6,55	5,21						1,78		0,38		
			87,3	1,53	5,03	4,05						2,09				
Вн-5542	СИ България / неизвестно		96,2	1,76	1,1		0,76				0,02			0,18		
			95,5	1,28	1,25		0,88							1,09		
			95,5	1,88	1,19		0,67				0,02	0,53		0,18		
Вн-5708	СИ България / неизвестно		41,8	13,5	40,3	0,7				1,1			2,6			
			42,8	14,1	37,4	0,96				1,34			2,72		0,68	
			47,8	12,3	35,5	0,75				1,22			2,52			

Така наречените амулети „кончета с мъжка глава”, които са погрешно определяни като „ранносредновековни”

Музей инв. №	Местонамиране	Образ	Cu	Sn	Pb	Fe	As	Ni	Se	Ta	Co	Zn	Ag	Mn	Ti	Rh
Вн-574-а	Неизвестно		74,4 76,1		1,06 1,16	0,3	0,49 0,67					23,7 22,0				
Вн-574-б	Неизвестно		78,7		1,74		0,49					19,1				

Medieval Bronze Horsemen Amulets on the Lower Danube (11th–12th Centuries)

Ioto Valeriev / Dobrich

The author draws again attention to the bronze horsemen amulets which were widespread on the Lower Danube in 11th – 12th centuries. Discussed is the usage of the amulets, the different variants and forms of them and their distribution. There is added also a table with metallographic analyses of some of the amulets and a catalogue.